

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИИ

Бр. 7.

У Новом Саду, 15. априла 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Шта нас чека? — Наш народ и његова просвета. — Очигледност и очигледна средства у рачуној настави. — Нов метод читања и писања. — Спољашње перцепције. — Педагошки преглед: Прилике украјинског школства и учитељства у Галицији. — Учитељство: Српски учитељски Савез у Турској. — Савез аустријских учитеља — Удате учитељице у Швајцарској. — Листак: Сличице из појачког живота срп. нар. учитеља. — Белешке.

ШТА НАС ЧЕКА?

Никада није учитељство тражило помоћи из горопади, него га је увек нужда и невоља нагонила да подигне свој глас, и да затражи олакшице и бољу награду за свој претешки рад. Па и сад у 12-ом часу подигло се васколико учитељство целе Угарске, без разлике вере и народности, без обзира на карактер школе, сви једнодушно траже помоћи, јер је дошло до грла и даље се чекати не може. Само они који не знају шта је сиротиња, којима се даје и шаком и капом, само ти не схваћају тај једнодушни вапај васколиког учитељства.

Са нама учитељима поступало се од вајкада као са сталежом који не рачуна у друштву, који је роб своје многобројне власти и доста је времена протекло док је учитељство извојевало себи положај, каквог га данас заузима у друштву.

Но још није доста. Још учитељство има сиљних противника, још многи говоре о учитељству као преко рамена и још су учитељи неким ограниченим задњацама тек само „обични учитељи.“

Ево примера. Барабаш Бела посланик на државном сабору, држао је пре неког времена говор на народном збору у Будимпешти, где је тај надувени господин — који би требао да је изображенији него један „обични учитељ“ — где је дакле тај господин избацио врло неслану шалу и доказао како мисли о учитељству.

Рекао је ово: „Такова је та Куенова влада, као онај прости сеоски учитељ,

који ни на једно надзорничково питање није знао одговорити. Надзорник се нај-после разљутио: Реците ми, какав сте ви учитељ, који не знате ни на једно питање одговорити? Учитељ му је овако одговорио: „Господине, кад бих ја за све оно што не знам имао плату, моја би плата била врло велика.“

Тај сатиричан тон, којим тај названи господин изговори ту глупу шалу изазвао је дабогме општи смех. Али му је уредник „Учитеља“ и одшалио шалу. Међу осталим рекао је ово: „Штета је господине говорити тако понижавајућим тоном о учитељству, јер је данашње учитељство вољно учити, али кад се види, да је у данашње време са 1000 круна немогуће живити и да се данас и знање и незнање са 1000 круна награђује — онда је то што сте ви говорили жалосна слика културног стања у Угарској и највећа ћушка баш за вас. Тамо где се тако мисли о учитељству, као што г. посланик мисли, тамо се није чудити кад се још и данас сеоски свињар сматра као власт учитељева.“ (Тешко да није помислио на наше автономне прилике). Не дозвољава ми простор листа, да чланак тај у целини изнесем, али га препоручујем са друговима. („Tanító“ 14. szám). Многome се можемо поучити. Свакако смо и сами криви што се с нама тако поступа и што су нам господари и они који ни појма немају о школи и васпитању и који су јако испод нас. Али је понај-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

кривља законодавна власт која увек има разне обзире са којих не приступа да учитељству у том смислу помогне и да се наша застарела Шк. Уредба према духу данашњег доба измене а у корист школе и учитељства. Чекајући за погоднијим приликама да се Шк. Уредба створи у напредном правцу, дочекаћемо да нам она неће ни требати. Обично код нас све ствари иду тако, те после накнадно наричемо. Васколико срп. нар. учитељство, увидело је, да су првостепене шк. власти, особито на селима, баш „кочиточак“ напретка школе и да поред њих школа назадује, те је поднело сабору нацрт за измену Шк. Уредбе у томе правцу а сабор наш ништа није учинио. То ће се некад — и то ускоро — осветити, али ће бити касно поправити оно што је пропуштено.

Ено нам је мушка препарандија тако рећи празна, јер ко ће се одавати овако мучном раду и поред оваких прилика за 1000 круна годишње.

Учитељска се плата уређује и уређује а никако да се уреди. Обећавају и обећавају а ништа не дају. Али се зато товари на грбачу учитеља све већи рад. Радимо и оно што треба и што не треба: натоварили су нам и апостоле и појање и неких 8 врсти прописева и нештајући има ли се времена за то. Дисциплинаран поступак па мир. Није ми смер да подробно говорим о томе, говорио сам и писао доста. Хоћу да изнесем мојим савруговима слику данашњег стања и да им предочим шта нас чека.

Пронели се радосни гласови, да ће нас уврстити у класне плате држ. званичника који имају исту квалификацију. А сад, сад се испоставило, да је све то обмана и да ни близу не дају оно што су обећали. Ево шта вели „Учитељ“ у 14. броју: „Исторични моменти.“ „Браћо учитељи! Вамим говорим, вама, који сте патници, говорим вам са болним срцем, осећајући тежину нашег огорчења у овом тешком часу, када нам се оне лепе наде а после толиког стриљења и после толиких обећања — изјаловиле. Угарска држава, наша лепа домовина, има за свашта новаца, само за нас, за њене

најревносније трудбенике — нема. Не даду нам плате, какву су обећали; уништили нам доплатке а учитељицама смањили плате. Десет милиона круна, нема више за просвету — вели министар финансије. На прагу је велики збор свију учитеља из Угарске. Ова три дана нека су значајни дани у историји угарског учитељства.

Те силне хиљаде учитеља, нека сложено, једнодушно захтевају једно: „једнак хлеб“ свакоме. Не пузити, не мољакати, него озбиљно и одлучно тражити оно, што нам припада. Нека се нико не устручава, нека се нико не снелбива, него сложено пођимо у борбу против наших угњетача и докажимо, да нам је екзистенција у опасности — а то не сме бити! У то име, сложено и напред!“

Ето, то је јасна слика данашњег стања, толиким је плодом уродило наше досадање мољкање. Ето, тако се верма учитељство, ето тако мисле о нама они, који ведре и облаче. Даће нам онолико колико ни близу не стоји у сразмеру са све већом скупоћом, а ми ћемо и надаље грцати и гушити се у бризи и невољи. А наше породице? А деца наша? Шта ћемо ми сеоски учитељи, који имамо децу, те нам је дужност на пут их извести?

Ми српски народни учитељи смо у најтежем положају. Поред материјалних незгода, боримо се и против незгода у самом устројству школа, против застарелих и по нас штетних уредаба, а посао нам је претерано велик.

Наше првостепене школске власти — особито на селу — наша су највећа несрећа и узрок силних зала. Када је оно митрополијски учитељски збор поднео сабору нацрт за уређење делокруга месног шк. одбора, свакако је то чинио из стеченог горког искуства. Сабор у том питању није учинио ништа. Шк. закон, односно нацрт шк. закона од 1870. г. био је много напреднији — него данашњи. Томе је 40 година — па камо напретка? Поред оваких прилика, пожелиће српске школе српских учитеља.

М. В.

Наш народ и његова просвета.

IX.

(Саршетац).

Већина народа нашег дахнула је душом, када му се даде прилика, да је могао читати Вукове народне песме, односно његове, народне, а то беше, када се свршио рат за српски језик и правопис и када нам ступише и школе на стазу препорода, када им на чело стадоше *Найшошевић* и *Вукчицевић*, који су истински, са љубављу прегли, да народу ставе на главу просветну капу од жарких сунчаних зрака. Тешко им беше, што у почетку не имађаху **с ким** у оноликом броју, у колико су желеле њихове племените и родољубиве душе. Док сам жив нећу заборавити моје, учитељске матуре 1881. године у Г. Карловцу. Нисам био довршио ни осамнаесту годину, те нисам знао шта ћу од тешке радости, што ћу кроз који дан постати — народни учитељ! Једва смо чекали дан испита. Било нас је тих година у учитељској школи скупљених с брда с дола. Беше ту неколико њих са врло слабом предспремом. Ево и дана испита. Улази велики *Найшошевић* са целим професорским збором. Са каквим смо их страхопоштовањем дочекали! Мудре његове очи нас очински погледају, а ми би тако радо загледали у душу његову, да дознамо, шта премисља у овоме часу. Да ли му пред душевним очима ускрсавају слике наших сѐла, домова, које ћемо ми препорађати.

Из веронаука је ишло добро. Долази рачун. На реду је једна наша другарица без предспреме и иначе је потеже учила. Задатак беше из „галијанске пракције.“ Ни запети, а она је прва. Професорима неугодно, а *Найшошевићу* као да ће наврети сузе... Нас неколицина горемо од жеље, да дођемо на ред, само да разведримо *Бабино* чело. Како би и њој дотле радо помогли, само да смо смели... Професорски збор хтео је дотичну срушити на годину дана, али се *Найшошевић* противио, те је у професорском збору рекао: „*Треба да знаише, да требамо*

стиштинама учишћеља не само код нас, него и за Босну и Херцеговину. Само када је за сада и толико сиремна, колико треба за основну школу, а за народ, нека се сирема у живошћу. Још није код нас време за одабирање, али ће доћи и то.“ И она је прошла, те од шваље постала учитељица.

И онда се кубурило.

А да ли је држава променила своје држање према српској народној школи?

Само се притајала за неколико година, јер су од године 1848. па овамо била на реду крупна политичка питања. Чим се стање са уставом 1867. год. нешто консолидовало, ево и државних представника, да поново закуцају на врата наших школа, те је уведен мађарски језик у Угарској, а вероисповедне школе у Хрватској и Славонији законом од г. 1874—5. скоро су престале. У колико су у томе криви наши народни представници, ако се уопште може о кривици говорити, те колико је тај закон донео штете или добра образовању нашег народа у Хрватској и Славонији, могло би се много говорити и писати. Ја ћу као учитељ, који од почетка свога службовања до данас служим на комуналној школи, рећи ово, па макар ме ко и најоштрије осудио: Према стању наше школе пре 1874—5. године, те према не схватању значаја школе и њене мисије у народу нашем од стране њених представника по *селима* и *варошицама, те немоћи езекутивне у присилном полажењу школе*, да је тим законом уприличено образовање много већем броју нашега народа, него што би иначе било. Један језик, са две писменице за оба братска народа не прети опстанку наше народне индивидуалности. У школама се предаје и повесница српског народа. Прописи закона школског о вршењу верских функција од стране учитељства врло су строги. Па ипак ја држим, да када наш народ не буде жалио жртава, те буде схватао правилно позив и задатак школе, те је снабде са свима потребама и подигне је на ниво напредних школа као оно у Енглеској, да ће их поново добити у своје руке. Када ће то

бити, оставимо будућности скорој, или даљњој...

Имају, наравно, и ове школе својих мана, о којима ће бити говора у засебним чланцима.

У Угарској је Апоџијев школски закон показао велику агресивност државне власти према српским народним школама, те оне данас са великом напегом врше своју узвишену задаћу, јер се знање мађарског језика тражи у таквој количини, да исто не може у жељеној мери постићи ни најбољи, највештији учитељ и зналац мађарског језика, те постадоше патници и учитељи и школска деца. Настало је једно просто бегство Срба са срп. народ. вероисповед. школа. Вапај њихов је велики. Имадеш да удовољаваш својој срп. народ. црквеној власти, па државној, па својој савести, па самоодржању, те поред свега тога, има у народу нашем људи, који су против материјалног уређења учитељског питања и још драже народ против тих и таквих патника... Један коренити Мађар, судија, рекао је, да би он дао двоструку плату народносним учитељима, нарочито српским, који у Угарској морају учити: српски, мађарски, цркв. словен. па и немачки и то у **основној школи!**...

У Угарској, дакле, морамо добро промислити шта ћемо и како ћемо, па да сачувамо још што се сачувати може и даде.

Ми то стање не можемо променути нити му се одупрети, него можда само ублажити, што би био задатак наших посланика на државном сабору. Него морамо са *материјалним жртвама и сиремом учитеља уопште и у знању мађарског језика настојати*, да их одржимо на висини према државним школама, а у смеру, којим ћемо одржати карактер: *српских народ. школа*. Како ћемо то учинити, биће говора у посебном чланку.

Али и данас, што се материјалне стране тиче, држава ништа не помаже, него само надзирава и налаже, а народ издржава. Где она пружа припомоћ, ту ставља и нове захтеве и претвара школе у државне, у којима је наставни језик

мађарски. Под таквим околностима било је подлегло гордо *Панчево*, те напустило своју вероисповедну школу, те увело државну, тако *Тител* и друга места...

Свака држава се мора бринути за васпитање својих грађана, да се узмогне убрајати у ред културних држава. У држави са више народности, која би од истих била немарна у васпитавању своје омладине, држава је дужна, да их са огромним средствима, са којима располаже, у томе случају на то и примора. Али, са културом дотичног народа у основним школама, удешеном према захтевима модерне педагогије, јер само тако може бити успеха, т. ј. само се са народном културом, којој је круна народни језик, могу развити душевне способности његове омладине, држављана, да буду ваљани, честити и вредни људи, од којих ће држава имати велике користи, с којима ће се моћи поносити у сваком погледу и који неће пропадати и селити у Америку... и овој бити на терет, ако и тамо не нађу зараде. Амос *Коменски*, *Русо* и други славни педагози, већ су давно изrekli велико педагошко начело, начело: *матерњег језика* у основним школама. И ни једна држава, друштво, које има уплива на школу или надзором или издржавањем, не би требало да увађа у основну народну школу други језик у толикој мери, када већ са стицајем околности то мора бити, да окрњи ово велико, начело на развитак душевних способности, начело матерњег језика. Та људи божји! Знате ли како је тешко васпитати дете, човека, на рођеном, матерњем језику, а камо ли на туђем! То је тако звано *пайагајско начело*. *Зна — можда — шта говори, не зна шта ради*. Из таквих школа, дете не изнесе готово никаквог знања. Ја знам наше Шокце, Буњевце и Србе без својих школа. Та не уме се просто окренути, ако нема родољубиве интелигенције. Бежи од лечника, од свега напредног. Само хуче, кука, куне целога свога века. Куд се окрене, по њега зло. Жалост је гледати тај свет и већ — никоме не верује, јер слабо зна мислити *својом главом*, те не верује ни својој

родољубивој интелигенцији. Говорио зиду или њему. Ево вам нешто, што сам доживео. Један богат Јевреј послао је свога јединца сина код нас у први разред, јер му је дете, дружећи се са српском децом научило потпуно српски. Дете је свршило код нас и други разред и красно напредовало. У трећи разред га је отац дао у мађарску школу, да научи добро и мађарски. На крају године, ево паметног Јевреја к мени, те ме замоли, да му сина поново примимо код нас у трећи разред, јер тамо није ништа научио. За њега оно неколико речи, што је научио мађарски, није — вели — *никакво знање*, када је све друго лоше. Код нас је опет одликаш. Сасвим природно. Мораш знати најпре добро свој језик, с којим ћеш развити моћ *појимања*, па ћеш после лако ипр. у највишем разреду, па и у пофторној школи научити *темеље* и туђег језика, па и говор, у колико му је у животу потребно.

Ја не знам, има ли Србина у Угарској, а да не би волео, да зна државни, мађарски језик. Али, да га научи не би се смео употребљавати тако прек, непедогошки, неприродни начин. Све се после расплине као мехур на води, јер такво учење, у толиком обиму, у *основној школи* не образује. Када дете остави школу, не зна добро ни српски, ни мађарски, а о каквом знању, те *образованости*, тешко је и говорити.

Основна школа полаже само темеље за све знаности, умешности, па би вала ударити *темеље* и знању мађарског језика. Читање, писање и најужнији разговор, па би било доста. **И деци мило, учитељима лако и држави од користи.** Овако је само велика патња и нема — трајности.

Рекох, да ми не можемо ово изменути друкчије, осим ако меродавни не увиде, да је овај начин *ливање воде кроз решето*. Шта дају и школе са чисто мађарском децом у чисто мађарским школама! Казује нам статистика. Где су земље и мађарског сељака? Где је подмладак? Та има села, где су врло ретка деца! О осталом да и не говоримо. А како је онда тек нама? Боже мој, како су многи

тако звани прваци једнога народа далеко од своје школе, од своје дечице, будућих грађана. Они канда не воде бригу о томе, да се у осн. школи васпитају деца од 6 до 12 година, са својим њежним можћанима, њежном физичном снагом. И ми ту снагу просто не штедимо ни толико, колико потуру у своме џепу... Па како да се развије као бор?!...

И ово је једна од околности, што наша школа не показује жељеног успеха, те је већ на многим местима клонула у борби са навикама нашега народа, са његовим мамама и оптерећеношћу мађ. језиком у толикој мери, те где смо ту смо. С тога све мање учитеља Срба, а број анафалета — неписмених, врло слабо опада. А надзор? Неки учитељи већ јавно говоре, да им је само до тога стало, да како могу задовоље државног надзорника, а за остало како било...

Сада ћемо разгледати одношај цркве према школи и народној просвети. Шта она захтева и да ли нам и колико помаже у нашем раду?

Приг.

Стеван Радић.

ОЧИГЛЕДНОСТ И ОЧИГЛЕДНА СРЕДСТВА У РАЧУНСКОЈ НАСТАВИ.

МИЛОШ ПОПАРА — САРАЈЕВО.

(Свршетак.)

2.) *Гербахова рачунаљка* (Löcherbrett). Јосиф Гербах био је музички и семинарски учитељ у Karlsruhe за вријеме Штерна. Умро је г. 1830. Његово познанство и заједнички рад са директором Штерном довело је до проналазка једне табле за ноте. Његова рачунаљка састоји се из зидне табле, на којој има 100 (10×10) јамица и 100 куглица, које су се лако могле метати и вадити из јамица. На овој табли може се лако доћи до слике бројева, као и до свију задаћа, које се могу на руској рачунаљци представити. На њој је то још много лакше.

И овај је апарат, као и сви други доживио промјене, те је на овој идеји створена „берлинска рачунаљка са дугмади,“ „лосова рачунска даска,“ приправе од Лиднера, Мартона и т. д.

3.) *Резенерова рачунаљка.* Ову су рачунаљку конструјисали браћа Резенер у Лајпцигу 1879. г. Састоји се из четири комада, и то: подножје, дрвени оквир, даска са федерима и дашчица за намјештање. Подножје је јака даска са завонима за равнање. Оквир је правоугли и на неједнаке дијелове раздијељен; између двије паралелне стране оквира стоје: паралелне шипке, у већем одјељењу 10, а у мањем 6, групирано све по 3; на свакој шипци има 10 куглица, те је на сваких првих пет нацртан прстен. Куглице су у већем одијељењу једнако велике и сваки је ред обојен разном бојом, н. пр. први ред има боју бакрену, други никлову, трећи сребрну, четврти златну и т. д. Све шипке у већем одијељењу имају боју кованог и папирног новца. Куглице су у другом одијељењу (мањем) разне величине. На првој шипци највеће, па све мање и мање. Обадва одијељења могу се са двоја врата затворити. Оквир се може и тако поставити, да шипке могу бити равне (вертикалне) и водоравне (хоризонталне). Даска са федерима једноставно је уређена са 16 федера; сваки федер потискује горе ону куглицу коју желимо а код водоравног положаја машине не требају федери. Дашчица за намјештање помаже код рачунања са већим бројевима и за десетичне разломке. Резенерова рачунаљка служи за три врсте рачунања, и то: у бројном низу од 1—100, већем бројном низу и децималним бројевима. За прву врсту рачунања (1—100) служи ова рачунаљка кад су јој шипке водоравне и служи исто тако као и руска рачунаљка. Код рада у већем бројном низу или код предузимања децималних бројева шипке се ставе у вертикалан положај. Само за веће бројне низове служи веће одијељење, а за децималне бројеве служе оба одијељења. Строго узевши ова машина у ове двије врсте рачунања није још доста јасно очигледно средство. Оно је истина јасно, али не предочује садржај разне појединости. И поред ове комбиноване рачунаљке опет се настава у већим бројним низовима мора ослоњити на машту ученика.

4.) *Вуншторферова рачунаљка* (Wunstorfer Rechenmaschine). Ову је рачунаљку конструјисао Магнус, учитељ семинара у ХанOVERу. Ова је рачунаљка управо комбинација руске, Герсбахове и Резенерове рачунаљке. Она служи за рачунање од 1—100, у већим бројним низовима и децималним бројевима. Састоји се од правоугаоника, који је 2 м висок и 1 м широк и стоји на двије ноге. Има 10 усправних шипака у групи све по три, које су усађене у горње и доње дрво. Ове шипке у горњој половини имају половицу куглица руске рачунаљке. Шипке су усправне, а куглице су у једној линији, јер их држи федер тако да се могу држати у свакој висини и реду. На доњим шипкама су куглице, којима се може рачунати до хиљаде. Такођер се са овим одијељењем може рачунати новцима, вриједностима и децималама. Куглице на горњем и доњем одијељењу могу се са покретним дашчицама заклонити. На овим дашчицама има по 10 јама, те може послужити као берлинска рачунаљка са дугмади. Руковање са овом рачунаљком није једноставно, јер је и она комплицирана из три рачунаљке.

5.) *Берлинска рачунаљка са дугмади.* Ово је дрвена табла, у којој има 100 рупица у 10 реди, у сваком реду по 10. Уз ову рачунаљку иде 100 дрвених дугмади, са којима се очигледно на овој табли рачуна у бројном низу 1—100. На њој се врло лако представља бројна слика појединог броја.

6.) *Потсдамска рачунаљка.* Конструјисао је ректор Гинтер из Потсадама на основу брошуре: „Методика прве рачунске наставе од Хер. Хазе.“ На овој се рачунаљци употребљују за бројне низове очигледно линије, а састоји се из једне црне табле, на којој има 20 усправних бијелих линија, од којих је 5., 10., 15. и 20 дуља да су редовито што прегледније. На доњој страни табле има један сандучић, који сакрива гвоздену шипку са 20 пљоснатих четвороуглих тијела за рачунање, које су на обје шире стране црвено и зелено бојадисане, а на ужим површинама црно. На све четири стране имају рупицу, да се могу објесити у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сваком положају — за бројне редове од 1—100 узима се 3 м дуга даска, на којој има 100 линија а рачунаљци се додају коцке у 6 боја и друге ствари, које служе за рачунање.

7.) *Пелманова рачунаљка*. Ову је рачунаљку изумио Д-р Пелман, који је живио концем XVII. и почетком XVIII. вијека. Био је директор реалке у Ерлангену, а пошље свештеник у Остхајму у Баварској. Ова се рачунаљка употребљава код рачунања са разломцима и састоји се из квадратног усправног оквира у коме има 16 једнаких квадратичних шипака, која је једна до друге постављена. Свака се шипка може кроз рупу на горњој дасци оквира извући колико треба. Прва шипка представља цијело, јер није никако подијељена; друга је подијељена на два једнака дијела ($\frac{1}{2}$); трећа на три ($\frac{1}{3}$); четврта на четири ($\frac{1}{4}$) и т. д. Сви су ови дијелови напизани на једној гвозденој шипци те чине цијело, али се може извући из оквира и свако цијело раставити на дијелове и тим очигледно показати разломци. Како се види ова рачунаљка служи само за упознавање разломака.

8.) *Вартова рачунаљка*. Ову је рачунаљку конструјисао учитељ Варт у Кепенику, који је пошље био ректор у Стеглицу код Берлина. Ова је рачунаљка приближно једнака и врло слична Пелмановој. Оквир је 1 м² и има 10 троугли шипака, које леже водоравно. На једној страни даље има урезотине на које се шипке наслањају и на другу страну оквира у рупу улазе. Шипке су раздијељене и то прва на 2 дијела ($\frac{1}{2}$); друга на 3 ($\frac{1}{3}$); трећа на 4 ($\frac{1}{4}$); четврта на 6 ($\frac{1}{6}$); шеста на 8 ($\frac{1}{8}$); седма на 12 ($\frac{1}{12}$); осма на 16 ($\frac{1}{16}$); девета на 24 ($\frac{1}{24}$); десета на 44 ($\frac{1}{44}$). Дијелови на овакој шипци бојадисани су црвено и бијело наизмјенце.

Свака страница оквира има разне цртеже и то на три своје стране. Ови цртежи служе за очигледно разламање и већих бројева. На горњој страни оквира виси један штап који се може по вољи кретати и њиме разни дијелови показивати. На задњој страни оквира су клинчићи намјештени да се може м² са капапом представити и тиме очигледно по-

казати м² и дм². Ова рачунаљка служи за упознавање обичних и децималних разломака. На овој рачунаљци може се видјети дијељење на обичне и десетичне разломке и њихов одношај. За вјежбање има и више комада плеха, који се међу на шипке. Још имају двије осмоуглаоне шипке које служе за упознавање разломака; једна служи за обичне разломке, а друга за децималне. Ове су шипке за дјечије руковање, да могу ићи од руке до руке и да стоје у школи да се дјеца на њима вјежбају.

9.) *Шейсова рачунаљка*. (Apparat zur Veranschaulichung der Bruchrechnung). Конструјисао Шепе, учитељ у Штетину.

Ова се рачунаљка састоји из 10 једнаких правоуглих дрвених плоча, које су 20 цм дугачке, 10 цм широке и 1 $\frac{1}{2}$ цм дебеле. Једна је плочица нераздјељена, а остале су раздијељене на 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 и 12 једнаких комада паралелно са дужим странама. Плочице су бојадисане свјетло-смеђе, а линије другом бојом. Цртежу је сврха да се распозна јединица. Поједини комади имају на горњој страни у ћошку по једну цифру; једна означаје бројеве дијељења = (бројитељ), а друга на колико је дијелова раздијељено цијело (именитељ). Метална шипка са јамом олакшава дијељење цијелога на дијелове, те и скупљање тих дијелова. Ова рачунаљка служи за очигледно упознавање обичних разломака и рачунање с њима.

Овдје сам изложио неколико рачунаљки у намјери да се наше учитељство колико толико упозна с њима и да може за своју школу набавити оне рачунаљке, за које држим, да су најзгодније.

Нов метод читања и писања.

(Свршетак.)

Други део. Памћење. Дете треба да зна упоређивати и познавати облик слова не изговарајући га. Према потреби учитељ просто позива дете, пред којим се налазе два слова, да му да слово **О**, слово **Ј**. Често се дешава да дете не може одмах да их позна самим

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

гледањем, с тога се одмах помаже и питањем. С тога чим учитељ примети да се дете колеба у одређивању слова самим гледањем, нека му дозволи да слово и опипа. Ако ли се и после тога не постигне жељени резултат, онда треба предавање одмах прекинути.

Трећи део. Говор. Износећи деци картон на коме је **О** (или који други самогласник кад дође на ред) учитељ пита, шта је ово? Изговори Петре! Милане!

Сва три дела предавања треба да теку један за другим и да чине цело предавање — један час.

Овај метод олакшава да се облици слова — слике — боље утврде, и то је сасвим разумљиво. Кад дете, у првом делу предавања, гледа и пита слова, онда се у његовој памети двојим чулима утврђује слика тога слова: видом и пипањем.

Но тај метод не олакшава само писање, него и читање. Кад дете пипа слово, оно припрема покрет за писање, а кад га гледа, оно се припрема за читање.

На сличан начин предају се и остала слова: самогласна и сугласна; сугласна се предају искључиво по фонетичком методу, на слоге; показујући сугласник дете изговара његов глас, а не име, и до њега намешта самогласник, те тако добије слог и на тај начин олакшава изговор сугласника. Но то треба радити доцније; у току прве три етапе нека се учитељ ограничи гласом сугласника и нека се не помаже самогласником.

Такво предавање, међутим, не треба примењивати за целу азбуку. Потребно је да се што пре приступи састављању речи, почев оним словима, којима се дете само служи у свом природном, дечјем говору.

Овде имају места два вежбања, за која су потребна два педагошка помоћна средства:

1.) *Мали картони који за писање припремају покрет и ритам.* То су, као што већ знамо, мала и глатка парчад картона са прилепљеним словима, изрезаним од црвене хартије. Слова, односно картониће, не треба ређати азбучним редом, већ по сличности њихова облика, нацрта. На тим картонићима деца се уче да пипају слова у *оном правцу у коме се ша слова и пишу.*

2.) *Кутије са покретним словима.* Ја сам те кутије направио од картона и врло просто тако, како би биле zgodне за дотичну групу

слова по сличности и по тешкоћи њихова изговора, или састављена по словима.

На дну сваке кутије прилепљено је рељефно слово, а сем њега у кутији се налазе још неколико примерака истог слова, која сам изрезао од обојеног картона. Помоћу тих покретних слова дете саставља слоге и речи.

Дете мора *само да узима* потребна слова и *само* да их, по свршеном раду, оставља у кутију.

Таква настава је права игра при којој се дете за сваку реч, коју хоће да састави, по неколико пута служи потребним словима.

Понављањем сличних вежбања дете се *неприметно* припрема за писање, јер се сви елементи за то потребни, налазе ту, на лицу места. И, одиста, идући тим путем дете научи:

1.) ваљаност линија, које граниче облик;
2.) да влада мишићним механизмом, који је преко потребан за слободну употребу прибора за писање:

1.) научи графичке знаке и њихову важност за слова, као именима гласова; поред тога упозна њихову улогу у састављању речи;

4.) и, најпосле, дете механички извежба покрете за поједина писмена; а да се ти покрети извежбају, учврсте и упамте помажу му они опипљиви модели — обрасци (хартија и црвена боја).

Па ипак дете, које је припремано тим начином, није ни једанпут писало. Можемо рећи, да смо у њему створили читав низ покрета помоћу којих рад, који се налази у потенцији, може добити спољашњи облик у виду писања речи, о којима дечји ум већ има многобројне представе.

И зато морамо трпељиво очекивати да се у детету пробуди слободан акт воље, који би га нагнао да пише.

Често се дешава, да дете, или утицајем какве емоције, или из осећања подражавања, узима креду и *пише* неке знаке, који су му, на сваки начин, изрази неких представа. То баш и јесте она приметна аналогична, која постоји међу писменим и усменим говором.

Успомене ради у дечијем животу обично се прибележи онај моменат, кад је оно први пут написало штогод. Кад та појава наступи, то јест, кад се писмени говор развио у толикој мери да тражи израза, онда нека се умеша учитељ и нека охрабри и упути дете. И, ето, тада је време свему ономе, што сам горе

казао. Кад дете стекне поуздање за писање, може му се дати нашпартана вежбаљка и оловка, па онда перо и мастило, и будите уверени да ће оно писати читко и разговетно.

Неколико завршних мисли о мом методу. Примена описаног метода показала ми је, на пракси, изванредне резултате. Дете се учи писању низом игара и разним вежбањима, која су упућена да пробуде његову пажњу и интерес, а никако не траже од њега да ту пажњу напреже. Ја и моји помоћници у школи „Case dei bambini“ избацили смо сваки напор, свако напрезање, које замара, сваку досаду, тога обичног пратиоца сваке наставе у графичком говору. Сем тога смо детету уштедили знатан део времена. Поредити децу обичне основне школе са децом наше школе, која су чак и узрастом млађа од оне прве, ми смо се уверили, да су наша деца куд и камо боља како у писању, тако и у читању.

Ја држим да сам пронашао метод, који се може применити и на много млађој деци, но што су она, са којима се сада обично почиње писање и читање. Наша је припрема много лакша од Фребеловог рада: наше игре, које се састоје из коришћења покретним словима, вежбања у писању рељефних племена (на глатком дну кутије) необично су лака да то радо упамте и деца од четири године.

На сличан начин ја сам радикално изменио и предавања о словима. И оно, што се нашим методом знатно брже долази до циља, него уобичајеним методом, лако се да објаснити, само ако се не губи из вида да је он последица припремног рада за писање. И ми смо у довољној мери проанализали те радове, радећи сваким од њих појединачно, као на пример: умешност потребе прибора за писање и мишићни покрет, који је преко потребан за поцуњавање графичких слика.

Кад се, при обичним методима, тражи, да деца, вршећи једновремено две радње, науче обе једновремено, онда је то тражење рада, који премаша њихову снагу. Прост покрет руке којом пишемо слово или реч, претпоставља правилну координацију (изједначавање) групе разних мишића, чије функционисање и изазива механички покрет прибора, који се налази међу претима. Ако координација сличних покрета буде више мање компликована, онда ће она да изазове заморност и неће постићи циља.

А то се баш и дешава употребом уобичајених метода. Поред тога број вежбања тим методом мало је мањи од броја једновремених вежбања при аналитичком методу. И одиста, цртање геометриских облика (коришћење прибором) и поновни покрети, који се врше приликом пицања слова, кад би они могли бити представљени графичким знацима и скупљени уједно, заузели би сувише много листова. Но ми смо, аналишући тај рад, дошли до закључка, да је боље упростити тај покрет, упростити га повећавајући у исто време број вежбања њиме. Психички модели у нашем методу многобројни су, јер комбинују неколико чула у једно исто време и у једном истом вежбању — као, на пример, вид и пицање ради добијања графичког знака. То непосредно води циљу и чини основу метода, који непосредно припрема за ритам и покрет писања; у обичном методу тај се покрет јавља тек као резултат (не увек добар) дугог и тешког напрезања, које *мора да врши рука при подражавању онога, што види око*, јер између осећаја вида (словом) и покретним актом (писање) нема непосредне везе, као што је има, на прилику, између речи коју чујемо и речи коју изговоримо.

Наш се метод може применити и на много млађој деци, но што је то прописала педагогија. Педагогија у овом случају припрема дете за тешкоће свога метода, док међутим наш метод је потпуно природан и истиче из дечје способности. То ће нам доказати оглед. Из наших посматрања уверили смо се да је дете од четири године онај узраст, на који већина случајева указује као на најподеснији за почетак васпитања помоћу писмених слика. Образовање усменог говора код деце се готово завршује навршетком треће године; за тим остаје још година до времена, кад треба почети образовање писменим говором. Ту годину корисно можемо употребити на образовање чула и разговорне речи. Дете од четири године потпуно слободно дознаје разне предмете (васпитање чула) и навићи ће се да распознаје човечји говор и следовати главним покретима, који се односе на елементе образовања говора.

И онда, кад у њему почне тај психолошки период који га води под заставу љубопитства, карактернога за тај период, вишем васпитању тада треба фонетички говор допунити графич-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чким. И не само треба, *него и мора*. Ја тврдим тако, јер његово допуњавање помаже децјем психолошком развитуку.

Наш метод даје детету у руке масу предмета, који се не разликују много од оних на које је оно навикло приликом играња; упознавање слова, избор, њихов ред у кутијама такође је детету забава и посао и не тражи од њега сувишно трошење психичке енергије. Те „игре“, којима је циљ писање, у исто време допуњују васпитање децјег говора, који је још раније почео.

И кад тим начином дете научи читати и писати речи, онда ће оне стално учвршћивати у својој памети оне појмове које те речи представљају и чине конкретнији говор. На тај начин наш метод помаже и општем децјем васпитању.

Надам се, да ће ми будућност дати за право и учинити да метод, који влада у школи „Case dei bambini“, постане општи за све школе.“

Београд, 4. марта 1912. г.

С руског **Свет. С. Поповић,**
учитељ у Београду.

Спољашње перцепције.

Од
ГАБР. КОМПЕЗРЕА.
Превео
ВАСА СТАЈИЋ.

Чулне обмане. — Много се говорило о чулним обманама. Често се наводе обмане код вида: илузија штапа који изгледа преломљен ако му се један крај косо метне у воду, квадратне кугле која из далека изгледа обла, итд. Ове се илузије, заправо, имају приписати не чулима самим, него закључивању које хрђаво објашњава чулне изгледе, или које ниште од чула да изиђе из граница своје компетенције, па да пружи знања која се могу добити само од другог једног чула. Чулни изгледи су увек оно што треба да буду. Тако, па пример, физика објашњава феномен штапа који изгледа преломљен законима о преламању светлости. Али, пошто смо ми навикли да суђење о реалном стању ствари вежемо за изгледе боја код тих тих ствари, то нас ови изгледи, у неким случајевима обману; ми се варамо кад се они, из ког било разлога, не подударају више са стварношћу.

Халуцинација. — Једина истинска обмана чула јесте халуцинација. У овом случају ми мислимо да видимо, да чујемо, а, у ствари,

изван нас нема предмета који бисмо могли видети или чути. Халуцинација је лажна перцепција, чисто субјективна перцепција која не одговара никаквој објективној стварности.

Иако је, у осталом, објаснити ову обману или, боље рећи, болест чула. У нормалном стању, перцепција је резултат извесног низа нервних феномена које изазива спољашњи утисак стварног неког предмета. Али у извесним абнормалним стањима, нервни надражај може да буде резултат једноставне напрегнутости маште, нерета у организму. Оптички нерв онда трепери као да је надражен светлим неким телом, а дух пројичира изван нас, као да одговара некој стварности, слику која му је донесена, и која је само утвара.

Релативност чулних сазнања. — Ако има истине која је сад већ стечена за филозофију, онда је то релативност чулног сазнања: оно потиче од односа између два члана, спољашњи предмет и организација наших чула. Измените чулно оруђе, и перцепција ће бити друкчија. Тако око општењено жутицом види све у жутом; тако и о другим случајевима, ако наступи далтонизам,* на пример, ако не може да разазна црвену боју. Оно што даје отпор слабачкој руци детета, не може то крешкој руци зрела човека. Чула нам, дакле не дају апсолутна сазнања. (1) Под микроскопом видимо велико оно што природном виду изгледа мало.

Са друге стране, очевидно је да чулне перцепције нису налик на материјалне феномене који их производе. Оне су знаци који на свој начин преводе означене ствари. Изван нас, звук није, као што се зна, ништа друго до кретање материје; светлост је тако исто само кретање. Треба добро бити прожет истином да, кад не би било слуха, не би било ни звука; кад не би било очију, не било ни светлости у природи. Материја је, на неки начин, текст неприступачан и који се сам по себи не може одгоненути, а који ми познајемо само у преводу.

Идеализам. — Из релативности чулних сазнања су неки филозофи извели претеран и неприхватљив закључак да је спољашњи свет илузија, само празан привид. Беркли је тврдио да материја не постоји, и да се сва стварност своди на наша стања свести. Та се доктрина зове *идеализам*.*

Реалност спољашњег света. — Берклију треба одговорити да чула, и ако нам не дају адекватно сазнање о материји, и ако нам не казују шта је спољашњи свет сам по себи, ипак нам бар толико откривају, да има нешто изван нас, да има спољашњег света.

(1) По неким филозофима, требало би код материје разликовати прве квалитете (просторност, дељивост, облик, итд.) и друге квалитете (боју, кук, мирис итд.). Само први би били апсолутна сазнања. Модерни филозофи нису имали муке да докажу да је и сама просторност релативно сазнање, јер је различита за разне структуре видног органа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Перцепције слуха, мириса и куца, кад би биле саме, могле би бити сматране, до извесне тачке, као чисто субјективни утисци, које бисмо ми у илузији пројигирали изван нас, приписујући их имагинарној некој супстанцији.

Али како да истрајемо у истом мишљењу у присуству видне перцепције просторности, која је тако радикално супротна непросторним нашим стањима свести, нарочито у присуству перцепција пипања, отпора који пипању ставља насупрот оно непознато нешто које је изван нас? Ако је Декарт могао рећи: „Ја мислим, дакле ја јесам“, онда се може додати аналогном формулом: Ја осећам, ја пипам нешто што се одупире, ја схватам нешто просторно: дакле, има нешто изван мене.

Додајмо, иначе, да веровање у спољашњи свет, да идеја о материји различитој од нас није непосредна перцепција чула, резултат непосредног искуства: она је изведено схватање које се мало по мало организује у духу. Пошто нам чула непосредно откривају само појединачке квалитете, то ми само асоцијацијом, координацијом разних њихових утисака, неосетно сједињених у једну једину слику, успевамо да *објективнишемо**, то јест да пројигирамо изван нас, да сматрамо као посебну супстанцију узрок свих чулних перцепција.

РЕЗИМЕ.

54. *Спољашња перцепција* је интелектуална радња којом ми долазимо до непосредног сазнања о спољашњем свету.

55. Спољашња перцепција има за органе пет чула: *мирис, кус, слух, вид* и *пипање*. Неки психолози издвајају још и мишљено и ошће органско чуло.

56. *Сензације* су афективни феномени задовољства или бола: *перцепције* су феномени који пружају представе. Још се може рећи да је сензација *субјективна*, а перцепција *објективна*.

57. Чула се могу распоредити, према томе какве услуге чине и интелигенцији, овако: 1^о вид, 2^о слух, 3^о пипање, 4^о мирис, 5^о кус.

58. Спољашња перцепција је психички феномен који претпоставља *физички феномен*: предмет перцепције, и *физиолошке* услове: спољашњи орган чула, нерве мозак.

59. Свако нам чуло даје специјалне перцепције, од којих су неке *природне*, неке *стичене*, једне *пасивне*, друге *активне*.

60. Специјалне перцепције *мириса* и *куца* јесу *мириси* и *врсне куца*.

61. Специјалне перцепције *слуха* јесу *звук* и његови разни квалитети. Слух тек помоћу искуства и закључивања схвата правац и размак звукова.

62. Природне перцепције *вида* јесу *боје* и *просјорност* (површине). Перцепција *размака* и *дубине* тела јесте *стичена перцепција* вида.

63. Главна перцепција *пипања* јесте *шврдоћа* или *ошпор*.

64. Чула су непогрешива кад не излазе из своје властите области.

65. *Халуцинација* је лажна перцепција.

66. Чулна сазнања су релативна; али ако она и не чине да познамо материју каква је по себи, она нам ипак *на поуздан начин* откривају егзистенцију материје.

Педагошки преглед.

Прилике украјинског школства и учитељства у Галицији. На поругу земаљске автономije у Галицији статистички податци и остали званични списи пре 50 година доказују, да је учитељство и школство било боље збринато под старањем централне владе, него сад под управом земаљске автономije, која је у Галицији знамење анархије и самовоље пољског племства. Није то само један суд о томе; стално суди о томе тако сва напредна пољска и украјинска штампа која прати народну просвету.

Пољско племство које је страшило своју државну самосталност, које је сматрала народ за радену стоку, чију је муку и беду морално и материјално експлоатисало, бојало се просветне снаге централне владе, јер је знало, да просвећен народ не да собом управљати као стоком и не да се исневати неколиким тисућима урођених авантуриста.

С тога је уложило све силе, да би утицало на владу, како би на крају дошло до автономije тако жељене т. ј. дозволу да ужива земљу и народ пољски а да пљачка народ украјински, који је живео по stoleћа у ropству некадашње Пољске, обрађивао већу половицу земље, а у својој непросвећености био згодни предмет за искоршћивање. Од год. 1861. т. ј. од уређења галичког земаљског сабора, у којем је пољско племство било од почетка па и данас је неограничени господар, играло је то племство дволичну улогу у стварима народне просвете: пред владом се претварало као да ради на унапређењу народне просвете, а у земљи је задржавало сваки покрет и пријатну иницијативу таког смера. Тога се држи и данас. Ако прочитате говоре из саборских седница и речи разних племића посланика у сабору, ужаснућете се с каквим цинизмом су ти људи у стању да изрекну и највећу не-

правду; кад би се судило по њиховим речима, морао би човек мислити, да је у Галицији створен социјални рај.

Од г. 1869. кад је једна школа с једним учитељем просечно долазила на 30 опћина а 12 хиљада становника, кад се од 1000 деце учио читати једва четворо, пољско племство, да би помогло ужасној заосталости народа и доказало како му лежи на срцу народно образовање, одобрило је на сабору 1871. год. на учитељске плате и на све народне школе у свему 10.000 К. Но у исто доба учинило је зајам од три милијуна, а повисило са 20—25% плате чиновницима земаљске управе и дневнице земаљских посланика.

Године 1878. брисао је галички сабор из прорачуна 25.000 фор. одређених за градњу нових школ. зграда спромашним општинама и 5610 фор. одређених за награду учитељима. Али је у исто доба на предлог барона Баума, који је потписао 80 посланика, већина у сабору одобрила да се повиси плата земаљском маршалу грофу Водзицком са 17.200 фор.

Када је због недостацица у фонду, земаљски школ. савет 1883. отпустио многе учитеље као непотребне, посланик С. Мадејски као референт у тој ствари, захвалио је земаљском школ. савету 1887. на његовој „уздржљивости“ у издатцима на народне школе. Но народ је био паметнији од племства и на крајње назадна резоновања Зиблицкјевића и Абрахамовића у сабору 1887. год. рекао им је посланик Бојко: „Нама сељацима највећа је потреба добар учитељ. За то не жалимо и не бојимо се издатака“. Други сељак Крамарзик рекао је у сабору 1889 г.: „Изјављујем у име сељаштва, да кад год се буде радило о побољшању учитељског стања и унапређењу просвете, ми сељаци ништа нећемо жалити на ту цељ“.

Тако је тамо и данас.

По дугом саветовању у Бечу и по тим унутштвима, земаљски школ. савет разделивши школе на сталезе, добио је аутономију и сталност окружних школ. надзорника. Општинске школе и учитељске раздељене су на две категорије: на сељачке и господске. За њих су створене нарочите наставне основе и учбеници, заведена је нова врста учитељица и то таквих, које су свршиле народну школу и положили неки незнатан испит, слушале у манастиру шестонедељни курс. Таквих учитељица има

данас до 1000. Таке су учитељице задовољне са оном јадном платом, свој педагошки рад сведе на верску поуку, боје се власти, а најглавније је да „не буне“ народ у читаоницама, економским удружењима и новчанним заводима, јер знају да власти сваки рад у народу сматрају за злочин.

Један од најглавнијих послова свију власти јесте, пазити на политичко уверење учитеља. Рад и способност учитеља није ништа, ако он није добар кортеш. Ако учитељ није такав, гони га жид, двор, деморализовани хлоп, жандарми их терају оковане у затвор, збацују их са службе, напуштају их да умру од глади на најгорим штацијама где у школи нема пећи, врата ни прозора; вечито су гоњени и пате се стално без сваког права, нигде немајући заштите, а ако треба надзорнику или хетману доказа против њих, нађу се лажни сведоци за свашто, да би се кривица учитеља доказала. Да се учитељ жали вишој власти, не вреди му, јер му се призив неће послати до министра.

За школ. надзорнике не постављају се заслужни учитељи, добри педагози, него они, чија је највећа заслуга слепа послушност према хетману и владајућем племству. Протекција је једини основ за унапређење. У Галицији се на школским стварима не гледа на кондуиту васпитачку и педагошку, него на политичку. Председнике зем. школ. савета именују окружним хетманима, а и садашњи председник Дембовски дошао је на то место протекцијом кнеза Радзивила. Школу не разуме ни труни, али је зато према учитељима осоран до крајности, називајући их разним именима. Гоњење учитеља за његово време дошло је до широких размера. С тога је учитељство огорчено против њега и недавно су листови донели вест, да га је неки несретник хтео устрелити.

Када се недавно у сабору радило на уређењу учит. плата и донашању службене прагматике за учитеље, Дембовски је био једини противан томе и рекао да учитељству не треба прагматика.

Таким газдовањем и шовенском политиком Пољака, највише има штете и сноси невоље Украјинско учитељство и народ.

У чисто украјинским окружним, где су недавно биле већ украјинске школе и у њима учитељи Украјинци, данас су те школе претво-

рене у пољске, у њих насиљем или варком намештају учитеље Пољаке и уведен је пољски језик као наставни. У чисто украјинским окрузима једва има трећина, четвртина или петина украјинског учитељства, јер се у учит. школе прима веома мало Украјинаца, те тако излази и мало кандидата за учитеље. Па и тима школски надзорници Пољаци не дају места, ма да у округу има и по неколико празних места. Учители Украјинци морају се примати места на приватним школама или селити у Америку.

Велика већина пољских учитеља, насилно гони украјинску децу да уче пољски читати и молити се Богу на том језику. Народ украјински бори се против тог насиља, бојкотује те школе, отвора приватне, али власти кажњавају родитеље ако не шиљу децу у те школе.

Од 8,029.387 становника у Галицији, Украјинаца има 4,081.259. Па ипак украјински народ има једва пет државних гимназија и ниједне реалке и мора из својих средстава да издржава 7 средњих приватних школа и неколико десетина припремних течајева за средње школе, док Пољаци имају 60 гимназија и 14 реалака, већином државних. Према 14 пољских мушких учитељских школа и 4 женске, сасвим државних, Украјинци немају ни једног, него издржавају приватну учит. школу за женске, а овој Пољаци не дају право јавности. Према 84 окр. школска надзорника Пољака, има само 4 Украјинца, а од тих је један међу Пољацима у западној Галицији.

Увањањем две категорије учит. школа и дељењем школа на господске и паорске, деци је сеоској забрањен приступ у гимназију, јер се у паорским школама не учи немачки. Зато се Украјинци по провинцији већ одавне боре, да би се установиле четвороразредне школе свугде тамо где има неколико стотина обавезне деце за школу и обвезују се све издатке спосити који су у вези са отварањем такве школе. Али власти не дозвољавају оснивање таквих школа, а хетмани и надзорници веле: „На што хлону (паору) школа?“ Тај систем глупављења и касташтва а проткан шовинизмом, доноси, да се у школама мало учи и мало научи. Деца по свршеној школи не знају читати, писати, рачунати, како су то изнели и чланови у последњој анкети зем. школског савета. Учителиству се даје мало образовања и стручног и општег. На учитељским школама

нема стручно спремих педагога, учитељски часописи су најубошкији од свију учит. листова у целој држави, нема важнијих педагошких дела, па ни добрих превода, народу се гади школа и учитељство, а учитељ лишен свију права умире од глади...

А да се учитељство не би могло организовати у своје организације а удружити се с народом; стављено је под потпуни полицијски надзор, опкољено шпијунима, а уз то се развија међу њега шовинистички бој. Од 14.000 учит. снага у Галицији, Украјинаца има око 3000, али и од тих је већи део додељен паорским школама и у западној Галицији. Међу Украјинцима у Галицији има 2,459.410 неписмених, међу Пољацима 2,104.869. Од 1,100.000 деце за школу обвезне остаје 400.000 без сваке наставе. 636 општина немају школа, 600 школа је без учитеља, 2200 школа је у таком стању, да су штале племићских коња палате према њима, а у таким школама учи један учитељ по 100—200 деце, у читавој петини школа зими се не учи, јер нема огрева, послуге и др.

Те галичке прилике треба из корена лечити, с тога се од 14.000 учитеља слегло зимум у Лвов око 11.000 учитеља на позив извршног одбора учит. организација. Учителиство је прогласило да је шовинистички рат политички међу учителиством само па корист непријатељима школе и учителиства, с тога се споразумело учителиство и пољско и украјинско, да у питањима сталешким, школским и уопште просветним ради солидарно. Владичи кругови су хтели већ да изиграју овај споразум, те при већању о побољшању учит. плати удесили су ствар тако, као да је томе сметала опструкција коју су у сабору водили украјински посланици. Учителиство се кренуло да на својим зборовима осуди украјинску опструкцију, али се брзо испоставило да је то политичка смицалица владиних кругова, да ослабе солидарну акцију украјинског и пољског учителиства.

На великом учителиском збору 14. јануара, где је било око 11.000 учитеља дошло је све што је могло доћи. Код куће су остали болесни, стари и деморализовани.

О учителиским платама реферисао је Пољак Смутниковски, а о прагматици Украјинац Влаецјчук.

Реферати су завршени резолуцијама у којима се тражи уређење плата и мировине,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

установљење учитељске прагматике а ако земаљски сабор не буде узео то у призрење да се учитељство обрати својим тражбинама на централну владу у Бечу и тамо одржи један велики збор. У палати где се збор у Лвову држао може стати око 8000 особа, с тога се за оне који су остали напољу у исто доба одржала друга седница, где су исто тако говорили референти и посланици.

После конгреса учитељство је отишло пред саборницу и изаслало изасланике земаљском маршалу. Он је изјавио, да ће потпомоћи ту ствар колико финансије допуштају, али уједно рекао, да беда учитељска није тако велика као што је учитељство приказује.

Учитељство галичко држи, да се његова акција није тим завршила, него да му будућност зависи од солидарности и потпуног организованог рада.

„Češka škola“.

Учитељство.

Српски Учитељски Савез у Турској. Учитељи велешког краја одржали су 29. марта по ст. к. збор, на ком су поред осталог донели оваку одлуку: 1.) Да се известе сва обласна учитељска удружења, да је Обласно Учитељско Удружење у Велесу наставило свој рад, уз искрену жељу да ускоро поздравити све учитеље скупљене у Учитељском Савезу, који је најјача гаранција за правилан ток ствари нашега народа у свима правцима. 2.) Свесно високе улоге, коју учитељи имају у пароду као његови најближи пионери, ово удружење ставља себи у дужност, да се што више посвети народном добру, апелујући на остала обласна удружења да и она, у том циљу, живо настану на одстрањивању свих препрека које, ометају правилан ток народног живота; а нарочито сваки расцеп који се намерно ствара од извесних људи, и то баш у данашњим приликама, када је народна једнодушност најпотребнија. 3.) Предлаже да скопско учитељско удружење поведе преговоре са осталим удружењима у погледу времена и места за идућу учитељску скушштину.

Савез аустријских учитеља поднео је сабору меморандум ради побољшања учит. дотације, која је по свима покрајинама веома лоша. Поводом тим писала је „Н. Сл. Преса“: „Човек се мора дивити како су учитељи могли

до сада то трпети. Дужности њихове множиле се из године у годину, живот је бивао све скупљи и стварао нове и нове потребе, а плата за рад остајала је и остаје каква је и била и ништа се није учинило ради поправке тога положаја. Учитељима се вечито одговара нема новаца, у исто време кад милијуни иду на издржавање војске пако је мирно свугде.“ Лист тај види знатну опасност у занемаривању тога питања, које може довести до озбиљних последица, јер се већ у невољи све већма шири воља штрајковању.

Удате учитељице у Швајцарској. Само у кантону St. Gallen није допуштено удатим учитељицама да отпраљљају дужност. У свима осталим швајцарским кантонима учитељују удате учитељице без икакво приговора. У кантону бернском има н. пр. од 1119 учитељица 340 удатих. Али недавно шк. савет у Цириху, решио је да неће у будуће узимати удате учитељице. Против тога решења протестовале су учитељице и женска удружења у Цириху на својим скуповима. Известитељице су доказивале, да је у више случајева и могуће, па и добро, да учитељице своје педагошко образовање споје са удајом.

Разлагања известитељица била су потврђена многим примерима из живота. Нарочито има своју вредност поцуњавање сеоских учит. места учитељицама, јер се даје прилика да се учитељ и учитељица узму и заједнички раде на образовању сеоске омладине. Таким путем долазе општише до солидних снага, које вољно и истрајно врше своју дужност.

Листак.

СЛИЦИЦЕ

из појачког живота српских народних учитеља.

1. Часна дужност.

У једној су певници два свештеника, а у другој један учитељ. Учитељ поје сам и једва издржава напор, који му се опажа у набреклим вратним жилама.

Она два оца не налазе за дужност, да га испомогну, него се само крете.

Причасници целивају икону и после сваког целивања чује се звекет новца у гвозденом тасу, постављеном поред иконе, која се целива.

Свештеник изишао с путиром на часне

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

двери, да причасницима за опроштење грехова пружи тајну причешћа. Један од оне двојице отаца изишао да дели нафору а други ушао у олтар.

Свештеник е путиром чека учитеља, да изађе из певнице пред часне двери и да причасницима брише уста. Учитељ се не миче из певнице своје, него механички поје „Тјело Христово“.

Тутор љутито прилази часним дверима и узима убрис.

Учитељ буде тужен, да причасницима пеће да брише уста и да тиме изазива негодовање присутних верних.

Учитељева одбрана гласи: То је дужност свештеника, кад их има више. Учитељ је дужан, да пази на децу и да певницу држи. Недавно му је пребачено, што и у олтар залази, а овамо се тражи, да стане пред часне двери.

Дошао је у сукоб са парохом.

— Треба за част да држите, господине учитељу, када ту функцију обављате, — пребацио му је господин парох.

Дакле, за учитеља је част, а за господина татора и за господина поцу не би била част? Да ли је можда оним оцима, који су се за певницом крестили, док је учитељ извлачио, било испод части помоћи учитељу, да сам не поје?

2. Христов гроб.

Жури свет у цркву да целива Христов гроб. Гробна тишина, само се чује, како новац пада у онај тас на Христовом гробу. И човек нехотице долази до закључка, да није тас тамо постављен због Христовог гроба, него Христов гроб због тога таса и као да они војници поред Христовог гроба нису постављени за успомену на оне војнике, који су чували Христов гроб, него да су постављени, да чувају оне новце на Христовом гробу.

Учитељи се поређаше за певницама и чекају да се отпочне јутрење, које се држи у рапо јутро на велику суботу. Дођоше и свештеници. Учитељи стоје, стоји и народ, јутрење се не почиње, јер треба *целивање* да се доврши, због и т. д. Црквењак узима тас са гроба, уноси га у олтар а износи га празног и на ново оставља на старо место.

3. Из црквено-општинских записника.

Када би нам до руку могли доћи запис-

ници црквених опћина, чега би у њима највише нашли? Могли би наћи:

У једном стоји: решено је, опоменути учитеље, што деца са погребма иду немирно.

У другом стоји: решено је, опоменути учитеље, да деца у цркви држе право рипиде и чираке.

У трећем стоји: решено је, тужити учитеља Н. Н. што децу не учи великом пјенију.

У четвртном: решено је, пријавити учитеље због закашњавања у цркву.

У петом: решено је, на пригужбу школ. послужитеља, да мора учитеља Н. Н. да буди на јутрење, опоменути истог учитеља, да се школ. послужитељ не може употребљавати за приватну службу.

И т. д. И т. д.

А може се отприлике наћи и ово: Пријављује се школ. послужитељ и црквењак (не пише зашто). Решено је, на предлог г. попа, прећи преко те пријаве, с обзиром на њихову ситну дечицу.

И тако видимо једну горку истину, да је учитељ највише изложен прогону општинских главешина, а већином ради цркве. И још има *учитеља*, који алармирају народ што учитељи пеће да поје. Да чудних штребера!

* * *

Изneo сам ово неколико сличица, које ми је дало учитељско искуство. Било би их још и више, али и ове су довољне, па да се увиди тежак положај учитеља, као црквеног појца. Па не само да је за то пенаграђен, него је још и понижен и спутан, што као учитељ по достојанству своје никада не заслужује.

Нека и ове сличице послуже циљу за којим цело учитељство иде, а тај је разрешење учитељства од појачке дужности. Тада ће учитељ са већом љубављу долазити у цркву и радије у њој запојати, јер ће само тим начинном осећати потребе да удовољи својим верским дужностима, као православни Хришћанин, а народу нашем биће тада милије и видети га и слушати. Тада ће нестати и онога главног повода, којим се долази до неслоге и раздора између учитеља и свештеника, од чега наш народ највише страда, те бива по оној нашој народној пословици: да се чобани туку.... Само заједнички и слојан рад између ова два фактора носи народу и користи и напретка. Зато је народ дужан, да отклони

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

оно шта смета томе раду, од којег он треба да има корист, да се измири с тиме, да учитељство није обвезано са појачком дужности, па да и сам иде за тим, да се то питање крају приведе.

1912.

Један учитељ.

Белешке.

Седница учитељског збора сомборског среза, одржаће се у Сомбору 18. априла (1. маја) 1912. год. у средишној осн. школи. Дневни ред: 1. У 1/2 9 часова призивање св. Духа. 2. Отварање седнице. 3. Читање записника седница управног одбора. 4. Избор чланова за оверовљење записника. 5. Нова Наставна Основа, реферише: Јован Искруљев. 6. Радња Даринке Димшић: „Како се предаје природопис у основној школи?“ 7. Практични поступак из рачуна: „Како треба, да се предузима таблица множења и практичан поступак једне бројне основе?“ ради Светозар Ђићић. 8. Драгомир Аранички приказује рачунаљку Vode Péter-a. 9. Радња Јована Мандића: „На што треба учитељ да pazi у I. разреду?“ 10. Критика на радње од прошле и ове седнице. 11. Предлог о дотацији дрва и пофторној школи. 12. Евентуални предлози. 13. Одређење дана, места и радова за идућу седницу.

VI. исказ о прилозима за градњу 14 школских зграда у будимској епархији. Свега по VI. исказу 11.022 К 47 филира. До сад исказано 50.011 К 42 филира. Свега до сад скупљено 61.033 К 89 филира. Нека је свима прилагачима усрдна хвала на овим прилозима. Прилози се шаљу на адресу: Gör. kel. szerb egyházmegyei iskolai bizottság Szentendre. Pest megye. Примећује се, да целокупна потреба за градњу споменутих 14 школа износи 103000 К, те још недостаје око 42.000 К. — Епархијски школски одбор будимски. — У Сент-андреји 6. (19.) априла 1912. — Прота Стеван Чампраг, епарх. бележник и благајник.

Бесплатан извод из матрикула. Наредбом мн. унутрашњих послова од сада су матрикуларни изводи о рођењу деце за употребу при уписивању у забавишта и у основне школе бесплатни и без биљеговине.

Лепа појава. „Срп. Одјек“ у Земуну, до-нео је у 54. бр. од 1911. и 1. бр. 1912. г. у нешто измењеној преради свога сарадника С.

Субића, учитеља, чланак из 17. броја „Шк. Гласника“, од 1911. „Телесна казна у основној школи“, од К. Замуровића. Лепо је кад се и ван школских и учитељских листова увиђа потреба да се искрено позову родитељи, да помогну школи и учитељству у њихову тешку васпитачку послу.

Нов српски лист, нова српска културна тековина. Наша вредна Трговачка Омладина у Новом Саду покреће, да би извршила закључак IV. конгреса Срп. Тргов. Омлад. сад 1-вог маја свој званичан орган, са задатком: да скупи сву омладину у једно братско коло, засебно у сваком месту где их имаде, и укупно све заједно — да их осоколи на паметан и трезвен живот и вредан неуморан рад; да им докаже и да их увери о неоспоривом факту, да је у сврху њихове даље наобразбе безусловно нужно отварање *вечерњих школских течајева*, у којима ће имати прилике, да своје практично знање допуњују теоретичким знањем, стручним и опште друштвеним, и да их у злу брани а у добру подигне, да им предочи махне, а врлине истакне, а тиме да даде прилике шефовима-господарима, да могу бодро пратити рад своје омладине, да тај рад упознаду, да се за исти заинтересују, а да га омиле, те својим моћним средствима очински потпомогну.

Лист ће излазити сваког другог и четвртог четвртка у месецу; а особито због тога, — што лични „Привредник“ излази сваког првог и трећег четвртка у месецу, — да омладина сваке недеље добије по један лист, који ће му само користити доносити, и који ће га унапредити. Још смо извештени, да ће овај лист — у погледу интереса трговачке омладине — допуњавати рад „Привредника“, и да је решен, да у истом духу поради за напредак српске привреде, чији су свакако стубови (макар и будући) чланови трговачке омладине.

Листу ће бити име „Трговачка Омладина“. Уредништва се примио Мил. Жупански, гл. књиговођа Српске Штедионице у Н. Саду и редован члан Новосадске Трговачке Омладине уз редакциони одбор од 10 лица.

Чланови централне касе добијају лист бесплатно а за нечланове стаје годишње 8 К.

Научни течајеви у Јени држаће се ове године од 23. јула до 4. августа (5. до 17. августа). Програм предавања има седам оде-

